

Dr. Török Balázs

Országos médiumok az iskolákban

Országos médiumok az iskolákban

2008 márciusában a korábbiakhoz képest lényegesen megszorodtak az iskolai erőszakkal kapcsolatos híryanagok a médiában. A jelenség konkrét következménye volt, hogy gyakrabban jelentek meg tudósítók és riporterek az iskolák környezetében, nyilatkozatot kérve az intézményvezetőtől, tanároktól, szülőktől és esetenként a diákoktól is. Az információkat gyűjtő tudósítók megjelenése közvetlen hatással volt az iskolákra, az előállított és közölt híryanagok pedig közvetetten befolyásolták az iskolához tartozók életét. Kutatásunk azt a célt szolgálta, hogy az iskolák szempontjait szem előtt tartva, megvizsgáljuk azokat a helyzeteket, amelyekben iskolai agressziós esetek kapcsán médiumok és oktatási intézmények érintkezésbe kerültek egymással. A vizsgálat módszertani jellemzője, hogy összefüggések és folyamatok megragadására törekedett, ezért mellőzte az egyedi ügyek tartalmi elemzését. A kutatás tehát a média információgyűjtésének folyamatára és annak helyi, intézményi szinten megragadható következményeire koncentrált. Elsősorban azt vizsgáltuk, hogy az iskolavezetés milyen elvek és szempontok alapján formált képet a médiumokról, és ennek megfelelően hogyan alakította viszonyát azokkal. A kapott eredmények alapján a kutatásban megkíséreltük az intézményeket tipizálni, annak megfelelően, hogy miként reagáltak a média érdeklődésére, és arra, hogy helyet kaptak a hírműsorok modifikált valóságképében.

A kutatásról

A kutatás keretében tíz helyszínen készült intézményi interjú, melyek során összesen tizenkét iskolai agresszióval kapcsolatos ügy médiavisszhangjáról kérdezhettük az intézményvezetőket.¹ A 2008–2010 közötti időszakban hét esetben tanulók közötti agresszió keltette fel a média figyelmét, három esetben szülő bántalmazott pedagógust, egy esetben tanuló sértegette tanárát, illetve egy másik alkalommal „idegenek” inzultálták az iskola egyik tanulóját. Az ügyek közül három az iskola területén kívül zajlott, kettő az intézmény bejáratának közelében, míg a többi eset az iskola területén történt. Az esetek közös jellemzője, hogy hatósági eljárás megindításával jártak együtt.

A kutatásban készült interjúk alapján megkíséreltük tipizálni az intézményeket annak alapján, hogy milyen módon reagáltak az országos médiumok jelenlétére, a hírekbe kerülésre. A tipizálás céljából alkalmazott modell Niklas Luhmann rendszerelméletén alapszik.²

¹ A kutatás az Oktatáskutató és Fejlesztői Intézetben zajlott, és az Alternatív Vitarendezés projekt keretében valósulhatott meg.

² Luhmann, Niklas. (2009). Szociális rendszerek: egy általános elmélet alapvonalai. Budapest, Gondolat Kiadó: AKTI.

Az oktatási intézményeket az elméletnek megfelelően önálló rendszerként fogtuk fel, melyek a környezetükből eredő hatásokra – a média megjelenésére – eltérő válaszokat adtak.

Az intézmények között jellemző különbözőség, hogy némelyikük hozzáférhetővé teszi az agressziós esettel kapcsolatos belső folyamatait is a külső megfigyelők – a média – számára, míg más intézmények nem tekintik fontosnak a média információsükségletének kiszolgálását, redukálják kapcsolataikat a médiával, vagy akár teljességgel is zárkóznak a kommunikációtól. A modell és az interjúk alapján a következő három intézményi reaklási formát különítettük el:

1. A médiafigyelemre preventív módon reagáló intézmények

A médiát mozgósító esetet követően az intézményvezetés gyorsan és szervezeten reagált a helyzetre. Külső kommunikációjában tudatosan épített a hatóságok tájékoztató szerepére. Az intézmény a sajtóval már korábban kialakult kapcsolatait aktiválta, melyeken keresztül azonnali tájékoztatást adott a nyilvánosság számára. A folyamatok preventív kezelése megmutatkozott abban, hogy a fenntartó médiareferensének bevonásával sajtótájékoztatót tartottak az ügyben. A tájékoztató előnyösnek bizonyult abból a szempontból, hogy ki-egyenlített kommunikációs helyzetet teremtett a résztvevők számára. A rendezvény gazdája kezdeményező és irányító szerepet játszott, így a téma- és időmenedzselés eszközeivel kontrollálhatta a médiumok tevékenységét. A rendelkezésre álló információkat egyidejűleg minden résztvevővel megosztották, majd az egyes médiumok kérésére egyedi interjúkban szükség szerint megismélték vagy kiegészítették. A körütekintően szervezett sajtótájékoztaton minden hatóság és érintett fél jelen lehetett, megszólalhatott. Emellett biztosítható volt olyan szereplők képviselete is, akik valamilyen oknál fogva – például kiskorúság – nem lehettek jelen vagy nem kívántak jelen lenni a rendezvényen. Az érintettek együttes jelenléte és a tényközlések szakszerű kontrollja elejét vette annak, hogy az eset lényegesen eltérő tényeket tartalmazó elbeszélői változatokban terjedjenek hírként. A sajtótájékoztató megnyilatkozási lehetőséget biztosított politikai rendszert képviselő szereplőknek is, így lehetőség nyílt az események politikai kontextusban történő értelmezésére is. A politikai szervezetek megnyilatkozása különösen fontos volt azokban az ügyekben, melyek létező társadalmi törésvonalakat metszettek. A sajtótájékoztató fontos szerepet játszott abban is, hogy működésbe lépjenek a média rendszerén belül érvényes etikai kontroll folyamatok. Az egyik alkalommal egy bulvárlap provokatív fellépésű újságíróját nem csak a sajtótájékoztató rendezői, hanem *más médiumok képviselői* is szembesítették a szakmai elvárásokkal.

A preventív módon reagáló intézmények jellemzője, hogy belső kommunikációjukban is kezelik az agressziós ügyet. Egyaránt sort kerítenek a tantestület, a tanulók, a szülők gyors tájékoztatására, így azok első kézből szerzett információk alapján gondolkodhatnak tovább az eseményekről. Ha szükséges, szakemberek – pszichológus – bevonásával oldják a komolyabb esetek keltette feszültségeket. A tanárok összehangoltan cselekszenek, általában az osztályfőnöki órákon diákjaik körében is értelmezik a történeteket.

2. A médiafigyelemre passzív módon reagáló intézmények

A passzív módon reagáló intézmény fő jellemzője, hogy külső kommunikációjában átengedi a kezdeményezést a médiának. Ebből következően az intézmény reaktív szerepkörbe kerül a média hírgyűjtő tevékenysége idején. Az igazgatók helyzetét nehezítheti, hogy a kommunikáció kiegyenlítetlen, azt elsősorban a média hírszükséglete vezérli. A médiumok minél több, részletesebb és pontosabb információ begyűjtését célozzák, azonban ezek általában csak a hivatalos eljárások, vizsgálatok után állnak rendelkezésre. A vezető gyakran kényszerül arról tájékoztatni a médiát, hogy nem adhat további információt, mert az ügyben vizsgálat kezdődött, és annak lezárultáig információ-stop lépett érvénybe. Egyes médiumok az információszükségletüket oly módon elégítik ki, hogy szemtanúkat szólaltatnak meg, és az ügyről vélekedéseket tesznek közzé.

A nagyobb tapasztalattal rendelkező intézményvezetők esetében megfigyelhető volt, hogy nyilatkozattételeiket feltételekhez kötötték. Előzetesen egyeztettek a fenntartójukkal, és csak akkor adtak interjút, ha az már hozzájárult a nyilatkozattételhez. (Ezek a vezetők általában mérlegelték a nyilatkozat megtagadásának lehetőségét is, és mindig az iskolájuk számára kevésbé kedvezőtlennek tűnő alternatívát választották.) Volt olyan intézmény, amely korábbi tapasztalatai alapján nem vállalt nyilatkozatadást bizonyos médiumok – jellemzően a bulvársajtó – számára. (Az ilyen döntéseket is mérlegelés előzte meg. Ha úgy vélték, hogy információ hiányában a bulvársajtó hiteltelen interjúalanyokat kerítena, akkor – megint csak a kevésbé kedvezőtlen alternatívát választva – hajlottak a nyilatkozatadásra.)

Az intézmények és az érintettek passzív reagálását elsősorban a kereskedelmi televíziók és a bulvármédia hírszerzői hajlamosak kihasználni, ezért az intézményvezetőnek fel kellett készülnie az ügyben érintettek jogainak a védelmére is, legyenek azok akár sértettek, akár elkövetők. A bulvármédia agresszív hírszerzési technikái által keltett nehézségről több igazgató is beszámolt. Akadt helyszín, ahol rendre kellett utasítani az információgyűjtést végző riportert, mert nem tartotta kellőképpen tiszteletben a sértett személyiségi jogait.

3. A médiafigyelemre elzárkózással reagáló intézmények

A kutatás során megkérdezett intézményvezetők mindegyike azt állította, hogy a médiafigyelem az iskolája számára kedvezőtlen következményekkel járt. Bár a hírekbe kerülés előnytelennek tűnt az igazgatók számára, többségük úgy gondolta, hogy általánosságban indokolt volt az iskolai agresszió témájának megjelenése a média híreiben. Volt, aki szerint fontos szerepet töltött be a média abban, hogy *társadalmi szinten felhívta a figyelmet az iskolák belső problémáira*, és megoldási lehetőségek keresésére ösztönözte az oktatáspolitikát. A média autonómiáját tehát valamennyi intézményvezető elismerte, hasznos és szükséges dolognak tekintették a közvélemény tájékoztatását. Iskolájuk érdekeit szem előtt tartva azonban mielőbb igyekeztek kikerülni a média botránykrónikáiból, hírláncaiból. Állításuk szerint általában egy hét alatt zárul le a média hírgyűjtése, érdeklődése, voltak azonban olyan esetek, melyekben három hétig tartott az érdeklődés. Megjegyzendő, hogy az országos hírekbe kerülésnek hosszabb távú kedvezőtlen következményeit nem látták az intézmény-

vezetők, így egyikük sem gondolta azt, hogy az iskolába jelentkezők számát a kedvezőtlen hírek érdemben befolyásolták volna.

Az elhúzódóbb – mintegy három hétig – tartó ügyek jellemzője, hogy létező társadalmi törésvonalakat érintettek. Etnikai ellentéteket aktiváló ügyek esetében a tényállás vitatottsága, vagy annak eltérő megítélése alapozta meg az ügy napirenden tartását. Hosszadalmasabbnak mutatkoztak azok az ügyek is, melyben valamelyik médium lépett fel kezdeményező szerepben. Ilyenkor a médium munkatársai nem egyszerűen információkat gyűjtöttek, hanem az ügy értelmező bemutatásával hatást kívántak gyakorolni az iskolára, a hatóságokra. A média kezdeményező (ügyindító) szerepben történő fellépése fokozottan kiválthatja az iskola elzárkózását. Ilyenkor az intézmény minimalizálni törekszik kommunikációs kapcsolatát a médiumokkal. A nyilatkozatadást, az intézményen belüli forgatást kerülik, a médiumok jelenlétét „zaklatásnak” tekintik. Az iskolában akár általános elégedetlenség is kialakulhat a hírkészítők irányában. (Volt, ahol ebben a tanulók azonos platformon álltak a tanárokkal.) A médiakontaktust kerülő intézményvezetők a tájékoztatást nem minden esetben tagadták meg, de ha nyilatkoztak, mondanivalójuk többnyire a hatóság részéről korábban kiadott hivatalos tájékoztatás ismétlésére korlátozódott. Voltak olyan igazgatók is, akik semmilyen nyilatkozatot nem adtak, tartva attól, hogy „ha még nyilatkozunk is, akkor még nagyobb körítése van, és akkor [a média részéről] esetleg kiforgatják a dolgokat”.